

Vossische Zeitung’ e Göre Hilafet Meselesi

The Caliphate Debate and the “Vossische Zeitung”

Mehmet Yılmazata, Dr., E-posta: mehmetyilmazata@gmail.com

Anahtar Kelimeler:

Vossische Zeitung,
Alman Basın Tarihi,
Gazetecilik Tarihi,
Tarih Felsefesi/
Tarihsellik, Cumhuriyet
Tarihi, Türk Tarihi,
İslam Tarihi

Öz

3 Mart 1924 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi hilafeti ilga etmişti. Türkiye’den başka bu olay Alman matbuatınca da yakından takip edilmiştir. Bu suretle, Berlin’in en eski ve Almanya’nın sayılı liberal gazetelerinden “Vossische Zeitung” incelenmeye tabii tutulmuştur. Gazete haberlerinde meseleye ehemmiyet atfedilmekle beraber dolaylı olarak Almanya ve Türkiye’nin içerisinde bulunduğu siyasi ve içtimai değişiminin mukayese edildiği de görülmüştür. Hilafet meselesi daha çok tarih olgusu olarak algılanmış ve Türk İnkılap süreci ile dönemin Türk Dış politikası Batılı devletlere karşı başarılı bir hamle olarak tasvir edilmiştir. Hilafetin ilgası, determinist bir tarih akışıyla değil, tarihsellik tarih felsefesi anlayışı doğrultusunda Türk-İslam tarihinin kültürel tecrübesi çerçevesinde doğal bir süreç olarak tarif edilir.

Keywords:

Vossische Zeitung,
German Press
History, History
of Journalism,
Philosophy of
History/Historicism,
History of The
Republic Of Turkey,
Turkish History,
History of Islam

Abstract

On March 3rd 1924 the Turkish Grand National assembly abolished the Caliphate. Besides Turkey, the German Press did follow those developments carefully. Within that scope, the subject has been researched in the Vossische Zeitung, Berlin’s oldest and one of Germany’s most respected liberal German newspapers. The subject has been followed up carefully in the newspaper; furthermore it is striking to see that parallels have been drawn between Turkey’s and Germany’s sociological and politic circumstances. The subject of the Caliphate has been treated more as an historical event while Turkish foreign policy as well as Turkey’s reformist politics have been described as a successful move against Western imperialism. Besides that, the abolition of the Caliphate has not been treated in a deterministic view of history, but according to the historicist philosophy of history that evaluates the events as a natural outcome of the cultural and historical experiences of Turkish and Islamic history.

Giriş

1704 yılından itibaren beri yayınlanan “Vossische Zeitung” en köklü Alman gazetelerinden olup, liberal-muhafazakar bir yayın politikası izlemiştir. Gazete aynı zamanda Berlin şehrinin en eski gazetelerinin arasında yer almıştır. Vossische Zeitung, günde iki kez, sabah ve akşam nüshası olarak neşredilmiştir. Gazete özellikle tahsil görmüş ve bilimsel konulara yatkın olan ağırlıklı olarak liberal olarak nitelendirilebilecek bir okuyucu kitlesine hitap etmiştir. Vossische Zeitung kültürel ve ilmi gelişmelere büyük ehemmiyet vermekle beraber iç ve dış haberler kısmında da okuyucularına geniş bilgi aktarmaya gayret etmiştir. Birçok ülkede muhabir bulunduran gazete, Türkiye’deki gelişmeleri yakından takip emek amacıyla kendi akredite muhabirlerinin yanında ihtiyaç duyduğunda yabancı gazetelerden de iktibas yapmıştır. Türkiye konusu ve Cumhuriyetin ilanı ile Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün kişiliği de gazete tarafından sürekli takip edilmiştir. Hilafetin ilgası da dikkatlice izlenmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisinde meydana gelen hilafet tartışmaları gazete tarafından gündem güne takip edilmiş, siyasi sonuçlarıyla beraber okuyuculara aktarılmıştır. Bu araştırmada Berlin Devlet Kütüphanesi Gazete Arşivinde mevcut ve hilafetin kaldırılması ve Türk İnkılabı ile ilgili Vossische Zeitung Gazetesinin haberleri incelenmiş ve güncel siyasi kontekst doğrultusunda yorumlanmıştır.

Hilafet Meselesi ve Türk Tarihinde Hilafet Meselesine Kısa Bir Bakış

Hilafet makamı, İslam tarihinde yalnızca Türkiye ve Osmanlı Devletinin coğrafyasında değil, bütün İslam âleminde farklı ve sosyokültürel özellikleri doğrultusunda öneme sahip olmuştur. Halife, prensip olarak hem dini hem de siyasi otorite olmakla beraber hilafet makamı dünya tarihinde çağlar boyunca değişik yorum görüp farklı aşamalardan geçmiştir. Hz. Ali’nin vefatı ile Hz. Hüseyin’in şehadeti esnasında ve müteakip siyasi çekişmelere dâhil olan hilafet makamı, bu doğrultuda Abbasi ve Emevi dönemleri boyunca tartışma konusu olmuştur. Bu örnekleri takip ederek, İslam tarihinde bazen, “Halife” ünvanı taşıyan birden çok (örneğin İspanya Emevi Emirliği) şahsın mevcut olduğu, siyasi ve manevi etkisinin ehemmiyetinin de bu tür gelişmeler doğrultusunda değiştiğine şahit olabiliriz (Safran, 2000: 44). Örneğin Fatimi hanedanı hakimiyeti esnasında yalnızca marjinal bir öneme sahip olan halife, Selçuklu-Türk hükümdarının müdahalesiyle Arap siyasi çekişmelerden azat edilmiştir. 1055 yılında yapılmış Bağdat seferi sonucunda Hilafet makamını Şii Büveyhilerin kontrolünden çıkartan Selçuklu hükümdarı Tuğrul Bey, Hilafeti manevi olarak siyasi çekişmelerden de kurtarmıştı. Ancak, halifeye o devirde aktif siyasi meselelere dâhil olma yetkisi verilmemiştir (Turan, 1999: 190). Her ne kadar o çağda “din-devlet ayırımı” meselesinden bahsetmek doğru olmaz ise de, yine de siyasi erkin makam üzerinde etkiye sahip olduğunu, özellikle Türk-İslam geleneğine uygun olarak devletin dinin sosyo-kültürel yapısını doğrudan şekillendiğini görebiliriz. Aynı zamanda, Yüksel’in belirttiği gibi, Osmanlı Devleti din-devlet ilişkisi anlayışını Selçuklulardan devralmıştır (Yüksel, 2009: 14). O yönden, hem Çin-Hindistan-Türkistan, İran ve Roma/Akdeniz kültür havzalarından karşılıklı etkileşim sürecine girmiş çok sayıda Türk devletinin kurumsal yönden uygun olarak gördükleri alışkanlıkları devam

etikleri de görebiliriz. Şeyhülislam ve Türk örf ve adetlerine göre hareket eden devlet teşkilatının Osmanlı Devletinde faaliyet gösteren dini sosyolojik teşkilatların devletin kontrolü altında olduğu ve devlet bekasına ihtiyaç duyulduğu takdirde faaliyetlerine sınırlama getirildiğini de görmekteyiz. Bu suretle, Osmanlı Devletinde tarikatların özerk olduğuna dair romantik ve tarihsel açıdan problemlili görüşlere itibar edilmemesi gerekli olduğunun altını çizmeliyiz. Diğer tarafta Çakır, örneğin tekkelerin kurumsal olarak ayrı bir konuma sahip oldukları, Şeyhülislamlık makamına bağlı olmamalarından dolayı Tanzimat dönemine kadar bir noktaya kadar özerk bir yapı olarak değerlendirmeleri gerekli olduğunu vurgulamaktadır (Çakır, 2005: 241). Belirtilmelidir ki, her ne kadar Diyanet İşleri Başkanlığının varlığı özellikle teorik tartışmalarda laiklik prensibine uygun olarak görülmemiş ise de, varlığının eski Türk devlet geleneklerine uyumlu olduğu belirtilmelidir. Özellikle yabancı kaynaklar Atatürk'ün laiklik politikasının çerçevesinde hem Hilafet makamının yetkilerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne devrilmesini ve Diyanet İşleri Reisliğinin varlığını sekülerleşme açısından çelişkili olarak görmüşlerdir (Clarke, 1997: 19). Hâlbuki verilen örneklerin ışığında Atatürk'ün Türk devlet geleneğine uygun olarak hareket ettiği, bireye din özgürlüğü garantilenmiş olmasına rağmen dinin şekillenmesini her daim devletin rehberliği ve güvencesi altında olmasına önem verdiğini görebiliriz. Özetle, Türk kavminin hilafet kavramının şekillenmesinde her daim büyük bir ehemmiyete sahip olduğu ifade edilebilir.

İslam tarihinin en ulvi ve mühim devirlerinden biri olan Türk-Selçuklu ve Türk-Osmanlı Devletinde ise, Hilafet makamı benzer bir şekilde fonksiyonlara sahip olmuştur. Umumi itibarıyla, Hilafet'in 1517 yılında Mısır'ın fethedilmesiyle Osmanlı hanedanına geçtiği kabul edilmiştir. Hasan'a göre bu mevzuu büyük ehemmiyet taşımıştır ve 19. yüzyılda kimi tarihçilerin devir-teslimin kaynaklara intikal edilmemiş olmasından ötürü bu olguyu şüpheye düşürme teşebbüsleri yersiz olarak değerlendirilmelidir (Hasan, 2016: 9). Yine de Hilafetin siyasi manada çok üstün bir ehemmiyet taşımadığını da görebiliriz. Unutulmamalıdır ki, Osmanlı Devleti cihanşümül devlet anlayışı doğrultusunda kendini zaten Devlet-i Aliye ve üstün güç olarak değerlendirmiştir. Kuruluş döneminde hâkim olan ve Wittek ile Köprülü tarafından vurgulanmış gaza ideolojisi de, hilafet makamı olmadan da dinsel bir meşruiyet kaynağının mevcut olduğunu görebiliriz (Kafadar, 1995: 47). Diğer bir ifade ile Hilafet Osmanlı Devleti için illaki elzem olan bir meşruiyet sembolü olmamakla beraber devletin bir nevi doğal unsuru olarak değerlendirilmiştir. Ancak, örneğin Rusya'ya karşı yapılan savaşlarda ve özellikle Kırım'ın kaybından sonra (1774), orada bulunan Türk-Müslüman unsuruna sahip çıkmak maksadıyla padişah I. Abdülhamit uluslararası alanda padişahlığın yanında halife fonksiyonunu da öne çıkartmıştır (Akşin, 1976: 593). Bu durum, II. Abdülhamit'in siyasetinin sayesinde tekrar farklılık göstermiştir. Avrupa büyük devletlerinin siyasi ve ekonomik nüfuzuna karşın II. Abdülhamit, Hilafet makamını ve İslam dini kimliğini geliştirmeye başlamıştır. Bu suretle II. Abdülhamit dış politikada daha fazla hareket alanı elde etmek ve Osmanlı Devletinde yönetimine daha fazla meşruiyet kazandırmak maksadıyla "İslam Birliği" kavramını kullanıp Hilafet makamına daha fazla vurgu yapmıştır (Eraslan, 1992: 393). Bu siyaset kültürel açıdan bazı başarılar sağlamakla beraber, İttihat-i İslam fikri Osmanlı Devletinde bile yeterince kök salamamıştır. Örneğin Birinci Dünya Savaşı esnasında Almanya'nın stratejisi doğrultusunda Cihat, Hilafet ve Dünya Müslüman dayanışması

fikirleri propaganda unsuru olarak kullanılmış, ancak istenilen başarı elde edilmemiştir (Höpp, 1997: 22). İngiltere de Arapların ve Hintlilerin arasında Türk-karşıtı hilafet politikaları da yürütmüştür, diğer tarafta Hindistanlı “Hilafet hareketi” Kurtuluş Savaşında Ankara hükümetine destek sağlamıştır (Niemeijer, 1972: 49,68). Türk dış politikası ve Türkiye’deki öngörülmuş siyasi reformlar açısından problemliler olarak görülen hilafet makamının kaldırılması, ayrıca Osmanlı hanedanının iç siyasetteki etkisine tamamen son verilmesi yönünden değerlendirilmelidir (Akşin, 1976: 146). Hilafetin kaldırılması bu surette daha çok Türk iç siyaseti yönünden ele alınmalıdır. Özet olarak, hilafet makamı İslam tarihinde farklı aşamalardan geçmiştir, hilafet makamı ise bazen birden çok kişi tarafından üstlenilmiştir. Hilafet kavramının sosyolojik ve siyasi ağırlığı da farklı çağlarda değişik yoğunluk göstermiştir. Hilafet kavramının Türk ve İslam tarihinde siyasi açıdan bazen öne çıkıp ama buna rağmen büyük bir rol oynamadığını de görebiliriz.

5 Mart 1924’de “Hilafetin kaldırılması” adlı manşet gazetesinin baş sayfasında yer almıştır. Gazetenin Paris muhabiri tarafından hazırlanan haber “Türk Milliyetçiliğinin yüksek oyunu” alt başlığı altında yer almıştır (Vossische Zeitung, 5 Mart 1921: 111 B 55). Gazete, Fransa’nın hilafetin kaldırılmasından dolayı doğrudan siyasi emellerini tehlikede görmeyip, Fransız basınının bilakis “Kuzey Afrika’daki (Fransız) sömürgelerine yönelik İstanbul merkezli Panislamizm propagandasının huzur bozucu faaliyetlerine son verebileceğini” yazdığını belirtilmiştir. Ancak muhabir, buna karşın Fransa’nın yükselen Türk milliyetçilik akımından ötürü endişe duyduğu da eklemiştir. Anlaşılan Fransız basını, Türk milliyetçiliğini Panislamizm propagandasından daha büyük bir tehlike olarak addedilmiş ve hilafetin kaldırılmasını daha az önemli olarak değerlendirmiştir. Makalenin devamında, Türkiye’nin gelecekte de İslam Dünyasında pozisyonunu tutup ve daha da ihya edebileceğini varsayan Paris gazetelerinin, salt bir unvan olan Hilafet makamının Osmanlı hanedanının ellerinden çıkmasından ziyade İslam dünyasının her daim esasında Türkiye’nin gerçek nüfuzuna dikkat edeceğini belirttiklerini ifade etmiştir. Bu suretle hem Fransa’da hem de İslam dünyasında hilafet makamının artık siyasi bir güç olmaktan çıktığı görüşü yer almaktadır. Makalede ayrıca Müslümanlar için yüzyıllardan itibaren ancak hakiki ve fiili gücünün esas olduğunu belirtilmiştir. Ancak aynı habere göre Fransa Türkçülükten endişe duyuyormuş ve zikrolunan “Echo des Paris” gazetesine göre, Türkiye’nin kıtalar arası tampon fonksiyonu bu suretle sona ermiştir. Fransız basını ayrıca gelişmelerin sayesinde Fransız şark politikasının sekteye uğratıldığını ve bölgede bulunan Fransız okullarının yüzde altmışının kapandığından yakınmaktadır. Anlaşılan, hilafetin kaldırılması ile Türkiye’nin bağımsız dış politikası Fransız matbuatı tarafından Fransız emellerine uygunsuz olarak değerlendirilmiştir. Her ne kadar Birinci Dünya Savaşı esnasında Almanya Fransa’yı İslam propagandası ile sömürgelerinde çok ciddi zarara uğratmamış olsa da, örneğin Fas’ta isyanlar meydana gelmiştir (Mai, 2014: 749). Bundan hareketle, Fransa’nın endişeleri dikkate almaya değer olarak yorumlanmalıdır. Türkiye’deki Fransız okulları ise ezelden beri bir nüfuz faktörü olmuştur. Lozan Antlaşmasında ve Tevhit-i Tedrisat yasasıyla verilen sınırlamalar Fransa’yı derinden rahatsız etmiştir, çünkü Fransa’nın Şark’taki “düvel-i muazzama” algısı zedelenmiştir (Aksoy, 2015: 41).

Makalenin ikinci kısmında ise “Alman görüşü” yer almaktadır. Gazete, hilafetin kaldırılmasının Türkiye’deki siyasi gelişmelerin doğal sonucu olarak değerlendirmiştir.

Gazeteye göre eskiden teokratik bir devlet olan “Eski Türkiye” gücünü salt din birliğinden alıyormuş. Saltanatın kaldırılması yine gazeteye göre devlet ve din işlerinin ayrılması anlamına geliyormuş. Vossische Zeitung, bu durumu Ortaçağ sırasında Almanya’da Papa ile İmparator arasında yaşanan çekişmelere benzetip ve bu tarihsel mukayeseden sonra “yeni Türk devlet düzeninin düşmanları hilafeti gerici emellerinin odak noktası haline getirmeye çalışmışlardır” değerlendirmesinde bulunmuştur. Bu değerlendirme, devrin Cumhuriyet Hükümetinin iddialarıyla örtüşmektedir ve Almanya’da Türk İnkılapları için hissedilen sempatiyi ortaya koymaktadır. Hilafetin ilgasıyla işlevsel olmayan bir çift başlılığa son verildiğini belirten gazete, konu ile ilgili Başvekil İsmet Paşa’nın bir açıklamasını de neşredilmişti: Buna göre, “Hilafetin kaldırılışı dinin de kaldırıldığı anlamına gelmez, ecnebi Müslümanlarınca Türkiye’ye yönelik dostane duyguları hilafete yönelik olmaktan ziyade, ülkemizin azmi ve bekasına yönelik olduğu beyan edilmiştir.” Gazetenin, İsmet Paşa’nın bu ifadesine yer vermesi de mühimdir, çünkü ecnebi Müslümanlar olarak kastedilen unsurun Hintli Müslümanların ve “Hilafet Harekâtı” adı ile bilinen topluluğun olduğuna şüphe yoktur. İngilizler Birinci Dünya Savaşı esnasında her ne kadar Hint Müslüman toplumunu Türkiye’den tefrik etmeye yönelik gelişmelerde bulundular ise de, sınırlı bir başarıya ulaşmışlardı (Niemeijer, 1972: 64). Kendi milli bağımsızlık hareketi için ilham kaynağı olarak gördükleri Hint Müslümanları, hem Kurtuluş Savaşında hem de Cumhuriyet’in ilanından sonra Türkiye’ye destek verip ve sömürge karşıtı davasında Türkiye’yi örnek olarak seçmişlerdir (Sonyel, 1973:18).

Buna mukabil, gazete önceden ifade edilen “Panislamizm Panturanizm uğruna terk edildi” Fransız görüşünü eleştirmiştir. Muhabire göre Fransızlar kavramları kavramaktan yoksun kalmışlardır. Buna açıklık getirmek amacıyla Vossische Zeitung -entelektüel geleneğin doğrultusunda izahatlı bir şekilde- doğru kavramlar hakkında okuyucularına malumat aktarmıştır. Buna nazaran Panislamizm kavramı, siyasi bir ülkü olmakla beraber Müslüman toplulukların arasında manevi dayanışma duygularının geliştirilmesine ehemmiyet vermiştir ancak siyasi bir birliğin oluşması zaruri olmamıştır. Panturanizm’in Macar Türkologlar tarafından da geliştirildiğini vurgulayan gazete, mezkûr hareketin siyasi emelleri olmayan ilmi ve fikri bir akımı teşkil ettiğini ispatlamıştır. Buna karşın Pantürkizm, siyasi emelleri taşıyan, Turancılığa dayanan ve Türk kavimlerinin siyasi ve içtimai birliğini amaçlayan bir hareket olarak tasvir edilmiştir. Kavramları ince nüanslara kadar tetkik eden gazete, bu suretle konunun ehemmiyetini ortaya konmuş ve Alman ilmi çevrelerinin Türkiye’ye yönelik muhabbetinin devam ettiğini belirtmiştir. Ancak gazete, Turancılığın Ankara ile Moskova arasında itilaf konusu olabileceğinden ötürü “Türk liderleri bu harekete fazla destek vermezler” beyanatını da eklemiştir. Vossische Zeitung bu suretle tarihi ve jeostratejik konulara yönelik ilgi ve rüşünü ispatlayıp, yakın Türk-SSCB ilişkilerine de atıfta bulunmuştur. Unutulmamalıdır ki Türkiye, 1920’li yıllar esnasında aynen Almanya gibi Moskova’ya yakın bir dış politika izlemiştir (Oran: 2001: 314). Bundan başka, bilimsel kavramları dikkatlice yorumlama merakı, yalnızca bilime yönelik saygıdan değil aynı zamanda halen rakip olarak görülen Fransız siyasi ve akademik çevrelere karşı üstünlük ispatlama hırslarında aranmalıdır. Bu suretle Alman kamuoyunun 1920’li yıllarda genel olarak Türkiye’deki gelişmeleri pür-i dikkatle izlediği anlaşılmaktadır. Kurtuluş Savaşı da Türklere Almanya’da sempati kazandırmıştır, çünkü eski silah arkadaşı olarak algılanan Türkiye, Almanya’nın aksine ittifak devletleri tarafından

empoze edilen sözde “barış antlaşmasını” yırtıp atabilmiştir, yabancı işgal kuvvetleri de Türk toprağından geri çekilmişlerdir. Buna karşın Almanya, aynen Sevr Antlaşması gibi kendisine dayatılan Versailles Antlaşması altında ezilip topraklarında halen işgal kuvvetleri barındırmak zorunda kalmıştır. İşbu durum, Almanya’da siyasi radikalleşmeye ve uzun vadede Hitler’in iktidara gelmesine yol açmıştır. Askeri başarılarından dolayı Mustafa Kemal’e benzemekle ve popüler olmakla beraber Alman toplumunda hiçbir zaman Atatürk kadar kabul görmeyen Cumhurbaşkanı von Hindenburg, toplumun hafızasında kurtarıcı rolünü bir noktaya kadar ifa edebilmiştir (Pyta, 2009: 402). Alman toplumunun liberal kesimi dâhil Atatürk gibi milli bir liderin ortaya çıkmasını arzulamıştır, ancak Hitler’in kutuplaştırıcı ve liberal düşünce sistemine ters hal ve hareketinden ötürü bu özlemi yurt dışındaki örneklerde aramıştır. Eklenilmelidir ki, Vossische Zeitung da Atatürk’ün bazı siyasi hareketleri liberal anlayışına ters olarak yorumlanmakla beraber yine de onu genel olarak kabul eder. Alman matbuatında bu suretle, hem Gazi Mustafa Kemal’i örnek lider ve Lozan Antlaşmasını örnek antlaşma olarak gösterme eğilimi mevcut olmuştur. Esasında bu şekilde, Alman toplumuna ayna tutulmuştur: Ankara zincirlerini kırabilmiş ve Almanya’nın da aynısını yapabilme kapasitesine sahip olduğu hatırlatılmak istenilmiştir. Aynı tarihte çıkan ve kaynak olarak Fransız bir ajansı gösteren haberde “Halifenin sınır dışı edilmesi” başlığının altında Halife Abdülmecid’in Türk makamlarınca TBMM’nin kararından nasıl haberdar edildiği kısaca izah edilmiştir (Vossische Zeitung, 5 Mart 1921: 110 A 47).

6 Mart 1924 tarihli ve “Ankara Hilafeti “ adlı manşetiyle verilen makalede, Vossische Zeitung Türkiye muhabiri Holz-Saatei okuyuculara yeni gelişmeleri ayrıntılı olarak aktarmıştır (Vossische Zeitung, 6 Mart 1924: No 113/B 56). Hilafetin ilgasını “tarihi karar” olarak nitelendiren gazete, muhabirini “yıllardan beri şarkta bulunan uzman kişi” olarak tanıtmıştır. Muhabir, Mustafa Kemal gibi bir şahsiyetin genç Cumhuriyetin başında bulunmasını büyük bir nimet olarak değerlendirmiştir. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal için derin saygı duyduğunu ifade eden muhabir, “onun daha büyük bir asker mi, yoksa daha büyük bir devlet adamı mı olduğu” konusunda karar vermekte zorlandığını ifade etmiştir. Mütteliklerin olumsuz tavırlarını dikkate almadan yoluna devam eden Türkler için hayranlığını ifade eden muhabir, Türkiye’nin Lozan Antlaşması’nın onaylanma sürecini de takdirle karşılamıştır. Buna karşın Vossische Zeitung’a göre Türkiye’de, dış siyasetin aksine iç siyasette birbiriyle çatışan zıt görüşler mevcut olmuştur. Bu çerçevede gazete, TBMM’deki hilafet tartışmalarını ayrıntılarıyla aktarmıştır. Her iki tarafın görüşlerine yer veren gazete, sunulan argümanları da kısaca anlatmıştır. Buna göre muhafazakâr grup, “hilafet ve saltanat makamının ayrılmazlığını” savunup bunu yüzyıllardan beri devam eden aneleriyle gerekçelendirmişlerdir. Vossische Zeitung’a göre “Demokratlar” olarak tanımlanmış grup ise İslam tarihinden örnekler göstermek suretiyle hakiki “hilafetin ancak otuz sene sürebildiği”ni beyan edip hilafet makamının bundan sonra esas meşruiyetini kaybettiğini ifade etmişlerdir. Gazete ayrıca yenilikçi grubun sert çıkışlarına yer vererek, “hilafet makamı Kurtuluş Savaşı esnasında düşmanla işbirliği içinde bulunan bir hainin ellerine mi teslim edileceğini” beyan ettiklerini yazmıştır. Muhabire göre nihai karar Cumhurbaşkanının huzurunda bir gün sonra verilecektir. Vossische Zeitung, Türklerin başarısını gösterip, sabık ABD Cumhurbaşkanı Wilson’un Türklerle ilgili sarf etmiş olduğu sözleriyle alay etmeyi de

ihmal etmemiştir: “Bu büyük adam Padişahın artık Avrupa da yeri olmadığını beyan etti. Türkler ise kendi usullerine göre bu arzuya riayet edeceklerdir. Ve Ay-Yıldız bayrağı her zamankinden daha gururlu Boğazın Avrupa yakasında dalgalanıyor.” Görüldüğü gibi mezkûr muhabir açıkça Türk pozisyonunu savunmuştur. Bu suretle önceden gösterildiği gibi Almanya’da müttefik devletlere karşı antipatisinden ötürü onlara karşı şahlanmış olan Türkiye’ye yönelik gayet dostane ifadeler yer almıştır. Türkiye ile yakın ve dostane ilişkiler tesis etmeye yönelik yapılan ve sadece onayını bekleyen 1924 tarihli Türk-Alman dostluk antlaşmasına yönelik bir haber, İngiltere’nin bu teşebbüse karşı şüpheli olduğunu ve Lozan Antlaşmasına göre uygun olup olmadığına dair Meclis görüşmeleri ele alınmıştır (Vossische Zeitung, 6 Mart 1924: No 112/A 48). Müttefik ve Batılı devletlere karşı söylemler, liberal bir gazete olan Vossische Zeitung’da bile dikkate şayandır. Birinci Dünya Savaşının sonucu olarak, Almanya’da liberal ve demokratik kavramlar sarsılmıştır. Bu, Vossische Zeitung’un liberal ilkelerinden taviz verdiği anlamına gelmez, binaenaleyh bu fikriyat gazetede de yer almaktadır. Devrin sağ Alman entelektüelleri (örn. Oswald Spengler, Ernst Jünger) çürümüş olarak değerlendirdikleri liberal fikirlere karşı pozisyonda bulunmuşlardır, Marksist düşünce sistemini de rakip ve hatta düşman olarak görmelerine karşın Rusya’nın ve Marksizm’in “güç” olgusunu sempati ile karşılamışlardır (Pocai vd., 2016: 194). Ruhsuz ve imansız olarak tarif edilmiş modern Batılı felsefeye karşı yeni, özgün ve hakiki (fikri ve tarihi) temellere dayalı bir arayış mevcuttu, devrin aydınları bu gücü ise hem Almanya’da hem Rusya’da mevcut olarak görmüşlerdir ve “hususî şuur” (Sonderbewusstsein) kavramıyla özleştirmişlerdir. O yönden, Türkiye’ye ve İslam dünyasına yönelik vurgusu da bu özlemin potansiyel bir cevabı olarak değerlendirilebilir. Devrin aydınları Mustafa Kemal’i ve Türk İnkılabını Asyalı, emperyalizm karşıtı ve devrimci güç ruhu ihtiva eden bir yapı olarak değerlendirip, Batı tezine anti-tez olarak tasvir etmişlerdir. Neticede Atatürk, dünyada medeniyeti yekvücut olarak kabul etmiş olmasına karşın, Batı emperyalizmine hem fiilen hem de fikriyat bazında karşı çıkmıştır.

7 Mart tarihinde, bayan muhabiri Thea von Puttkammer tarafından ele alınmış ve “halifelerin sarayları” isimli makalede, edebi bir dilde İstanbul’daki saraylar konu olarak seçilmiştir (Vossische Zeitung, 7 Mart 1924: No 114/A 49). Eklenmelidir ki, Thea von Puttkammer hem Birinci Dünya Savaşı hem de Kurtuluş Savaşı esnasında Türkiye’de savaş muhabirliği yapmıştır. Ele alınmış sarayları (Dolmabahçe Sarayı, Eski/Topkapı Sarayı, Yıldız Sarayı, Çırağan Sarayı) mimari özellikleriyle beraber anlatmıştır. Dolmabahçe Sarayı’nın ihtişamlı ve pahalı yapısını hayranlıkla anlatırken, yine o sarayı padişah Abdülmecit inşa etmiş ve Abdülmecit eleştiriye tabii tutulmuş, israfın halkın parasıyla yapıldığını iddia etmiştir. Diğer tarafta, Osmanoğulları hanedanına mensup son halife Abdülmecit Efendi’nin atalarının mekânına elvedası duygusal bir şekilde ve sempati ile izah edilmiştir. Örneğin, ressam olan Abdülmecit’in “sanatkâr gözleri, hilafet makamından ziyade sarayın şahane manzarasına özlem duyacaktır” gibi ifadeler kullanılmıştır. Anlaşılan, müellif Osmanlı hanedanına karşı önyargılı davranmayıp, eleştirilerini ölçülü bir şekilde yapmıştır. Ayrıca Vossische Zeitung’un liberal karakteri unutulmamalıdır: kati anti-monarşist bir tavrın sergilenmemiş olmasına rağmen gazete prensip olarak ideal hükümet şekli olarak Cumhuriyeti tercih etmiştir. Topkapı sarayı ise muazzam olarak tarif edilmekle beraber, orada yaşanan saray entrikalarından ötürü daha olumsuz bir biçimde ele alınmıştır. Dikkat çekici bir yan cümlede, Osmanlı Devletinin çöküşü “boş hassa

hazinesi” ile ilişkilendirilmektedir. Bu ifade de gerçek bir mali tarihi analizinden ziyade daha çok romantik-edebi bir söylem olarak değerlendirilmelidir. Topkapı sarayının keskin sade ve düzgün hatları Fatih Sultan Mehmet döneminde “henüz bozulmamış hanedan ruhuna” benzetilmiştir. Yıldız Sarayı, estetik ancak II. Abdühamit’in kendini hapsettiği “gönüllü hapisane” olarak sunulmuştur. Müellif, Yıldız Sarayı’nın sanatoryum olarak kullanılmasını tavsiye etmiştir. Makalenin edebi ve ağdalı dili, daha çok okuyucunun romantik duygularına hitap etmektedir. Velhasılıkelam, açıkça Oryantalist romantik, israfkar, duygusal ve entrikacı bir manzara betimlenmiştir. Bilindiği gibi Oryantalizm, varlığı Batı kültürü olarak iddia olunan kültür sentezinin, yine hayali olup aynı şekilde varlığı iddia olunan Doğu kültürüne kendi arzu ve isteklerini projekte etmiştir (Polaschegg, 2005: 199). Said’e göre Oryantalist, araştırma konusuna tepeden bakar ve konuyu şematik bir biçimde ele alır, ayrıca umumi itibarıyla, Şark’ta yaşayan toplumların kendi çevrelerini muhakeme etmek için Oryantalist kadar ayırt edici sistematik düşünce yapısına sahip olmadığını iddia eder (Said, 1995, 239). Oryantalizm, bir tarafta siyasi, bir tarafta ruhsal-kültürel bir boyutu taşımaktadır. Belirtilmelidir makalede esasında Türk kültürüne yönelik olumsuz ifadeler yer almamaktadır. Yine de Oryantalist bakış açısı, romantize ettiği ve zevk-ü sefa ile israf hayat tarzı olarak tasavvur ettiği Osmanlı geç hanedanlık devrine karşın sade ve pak erken Osmanlı dönemini göstermiştir. Bu şekilde Oryantalizm, gazetenin diğer makalelerinde daha sade bir şekilde ele alınmıştır: umumiyetle hilafet kavramı eskiyi, estetiği ve entrikaları çağırıştırıp; Cumhuriyet kavramı ise yeniye, keskin ve zevksiz bir sadelik anlayışını sembolize etmektedir. Yazarların Türkiye’deki monarşi-cumhuriyet ikilemini ele alırken esasında Almanya’da yaşanmış benzer siyasi-entelektüel tartışmanın projekte edilip edilmediği konusu ise yanıt aramaktadır.

9 Mart 1924 tarihinde yayınlanan ve “Halife İsviçre’de” isimli makale, Abdülmecit Efendi’nin on kişilik mahiyetiyle gizlilik içerisinde 8 Mart akşam saatlerinde şehre vardığı ve Cenevre gölü civarında villa tuttuğu belirtilmiştir. Halife’nin gayet mütevazı bir tavır sergilediği de bildirilmiştir. Haberin devamında, Osmanoğlu Hanedanına mensup bütün fertlerin Türkiye’yi terk ettiği ve Türkiye Büyük Millet Meclisi kararı gereğince her birine bin Türk Lirası meblağı tahsis edildiği de makalede yer almıştır. Makalede ayrıca, hilafet makamının şahsa bağlı olmasından ötürü TBMM’den başka bu makamı doldurabilecek kişilerin ortaya çıktığı, örneğin Hicaz Kralı Hüseyin’in de kendini halife olarak ilan ettiği haberi de aktarılmıştır. Buna karşın Mısır’ın da Kral Fuat’ı halife olarak ilan etmek istediği, bu durumun ise İslam tarihinde önceden yaşandığı ve zamanında birden fazla halifenin mevcut olduğu da vurgulanmıştır (Vossische Zeitung, 9 Mart 1924: No 117/ B58).

10 Mart tarihinde yayımlanmış ve “Halifenin planları” olarak adlandırılan kısa bir haberde ise halifenin müstakbel ikameti hakkında fikirler ortaya atılırken, Abdülmecit Efendinin tarafsız İsviçre’yi tercih edebileceği bildirilmiştir (Vossische Zeitung, 10 Mart 1924: No 119/B 58).

11 Mart 1924 tarihinde kaleme alınmış ve “Halifeler ve karşı halifeler” adlı makale ise İngiliz basınının hilafet ilgası ile ilgili tavrını ele almıştır (Vossische Zeitung, 11 Mart 1924: No 120/A 51). Gazeteye göre İngiliz matbuatı, Türkiye’deki olayları yorumlanmaktan çekinip, Mısır Kralı Fuat ile Hicaz Kralı Faruk’un hilafet

ile ilgili hamlelerini bekliyormuş. Bu tespit yerindedir zira her iki hükümdar, muvafık olmamakla beraber Halife olma girişimde bulunmuşlardır. 1924 yılında Mısır'da Hilafet konseyi gerçekleştirilmiş olmakla beraber bu girişim ancak 1926 yılında yine Mısır'da yapılan İslam konseyine yol açmıştır (Gökalp-Georgeon, 1990: 116). Bahse konu konseyde yeni bir halifenin seçimini gerçekleştirememiştir. Nasıl olursa olsun, makalede İngiltere'nin potansiyel halife olarak ayrıca Afganistan Kralı ve Fas Sultanı'nı gördüğü de belirtilmiştir. Makalede ayrıca İslam tarihinde her zaman halifeler ile ilgili itilafların yaşandığı, 749 yılında Şam'da Emevilerin, 1031 yılında Kurtuba'da Endülüs Emevilerin, 1233 Bağdat Abbasîlerin ve 1538 Kahire'de hilafet iddiasında bulunmuş hanedanın yine Müslümanlarca tahtan indirildiği de eklenmiştir. Gazeteye göre tarihi mukayesede 24. Halife Abdülmecit Efendi nispeten rahat bir kaderi yaşamıştır, ancak Abdülmecit'in sanatkâr kişiliği de göz önüne alınmak suretiyle kendisine yazık olduğu da beyan edilmiştir. Gazete, hem İslam tarihinde hem de Osmanlı Devletinde daha kötü bir kaderi paylaşmış, katledilmiş padişah ve halifelere atıfta bulunmuştur. Bu anlatım, Almanya'da hakim "tarihsellik" (Historizismus) tarih ekolünü simgelemektedir. Böylece İslam ve Türk-Osmanlı tarihindeki hilafet makamının gelişimi olayları şekillendiren aktörlerinin tarihsel ve kültürel tecrübelerine bağlanmıştır ve hilafetin ilgası bu sürecin doğal akışı olarak tasvir edilmiştir. Buna mukabil, devlet, millet ve toplum gibi kavramları içtimai bir evrimden ziyade insanın mensup olduğu tarih mirası ile sahip olduğu kültür ve benlik duygusundan etkilenir. Bir milleti anlayabilmek için, mensup olduğu tarihi geçmişi de tetkik edilmelidir. Tarihsellik insan merkezlidir. Alman tarihçi Meinecke'ye göre, tarihi bizzat şekillendiren insanların düşünce yapısına yönelik genellemeci nokta-i nazarından ziyade konulara tamamen bireysel bir bakış açısı ile bakmak elzemdir. Bu da tarihselliğin özetini teşkil eder (Meinecke, 1965: 2). Sonuç itibarıyla, Vossische Zeitung, tarihsellik kavramının ve 19. Yüzyılda hâkim olan entelektüel akımların etkisi altında kalmıştır. Böylece ekonomik müreffehliğin yanında eğitim faktörünü de kimlik oluşumuna dâhil eden Alman entelektüel-burjuva kesimi (Bildungsbürgertum) bilim kavramını öncelikli olarak eğitim olgusuyla özdeşleştirilmiştir (Iggers,1996: 14). Tarihi olaylar, büyük adamların, toplumların sahip olduğu tarihi tecrübesi ve hafızası ile kültürel geçmişi neticesinde yorumlanmıştır.

"Halifenin düşürülmesi " adlı farklı bir makale ise 11 Mart da kaleme alınmıştır (Vossische Zeitung, 9 Mart 1924: No 117/ A58). Macar bir gazeteden (Magyarorszag) iktibas olarak alınan makalenin içeriği, muharrir Alexander Lestyán'ın canlı anlatım tarzından ötürü okumaya değerdir.

(...Türk İmparatorluğu, eski kendi geleneği ile son bağıni kopartmıştır. Demokratik Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Kemal'in iki gün önce parlamentoda irat olunan bir hitabesinde "Eskimiş gelenekler adeta kâbus gibi Türk milletinin üzerinde durmaktadır" ifadesini kullanmıştır. Güçlü bir hareketle Türk Milleti bugün itibarıyla bu kâbusu atlatmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin başkentinde günlerden beri Türkiye için pek de alışık olunmayan bir heyecan vardır. Mücadelenin heyecanı değildir bu, çünkü hiç kimse İzmir mebusu olan Vasıf Bey'in önerisinin kabul edilmeyeceğini düşünmüyor. İnsan böyle bir heyecana ancak çoktan beri arzuladığı bir şeyin gerçekleştiği takdirde kapılır. Millet Meclisinin cem olduğu okul binası birkaç dakika içerisinde mebuslarla ve meraklılarla dolmaktadır. Tribünlerden hariç son sıralar da meraklılara açılmış. Ben de orada oturuyorum. Binanın önünde vukuatı bekleyen büyük bir kalabalık toplanmış bulunmaktadır. Saat bir buçukta başkan Fethi Bey oturumu açıyor. Hilafetin kaldırılması ve Osmanoğlu ailesinin sürgüne gönderilmesi ile ilgili

yasa tasarısı okunuyor. Toplananlar sessizce dinliyorlardır. Tasarılar hakkında konuşmak isteyen olup olmadığı sorulur. Birinci madde ile ilgili kimse el kaldırmıyor. ...)

(...Herkes hemfikir gibi görünmektedir. Bu arada Başbakan İsmet Paşa salona giriyor. Başkanın tam karşısında yer edinmeyi başarmış, hanedanın sürgüne gönderilmesi ile ilgili sırayla üç mebus el kaldırıyorlar. Her üçü taslağın lehine konuşuyorlar. Bir dördüncüsü ise yazılı bir kâğıt teslim etmeye gayret etmektedir. Kâğıt sıralarda ilerleyince bir mebus tarafından ele alınıp, okuyup ve yırtılıyor! Kısa bir tartışmadan sonra tasarının aleyhine konuşmak istemiş bu mebus yenilgiye uğramış ve alay konusu olmuştur. Nihayet muhalefet söz alabilmiştir. Hanedanın sınır dışı edilmesi ile ilgili yasa tasarısının gizli oturumda tartışılması talep edilir. Başkan Fethi Bey izleyicileri salondan tahliye eder. Yandaki toplantı salonunda oturumun tekrar kamuya açılması beklenirken, salondan gürültüler, bağrışmalar ve arada başkanın sesi yükselir. İş o kadar da kolay değilmiş. Başbakanlık basın sözcüsüne göre, hanedanın kadın üyelerinin sürgüne gönderilmesi tartışılıyor. Bir kaç alçakgönüllü mebus, prensesler için istisna talep ederler. Bir saat geçti. Dışarıda bulunan askeri bandosu marşlar çalmaya başlıyor. Kemal Paşa geldi. Biz de onu karşılamak için acele ediyoruz. Öbür taraftan halen birbirleriyle tartışan mebuslar dışarıya çıkıyorlar. Birazdan oturum yeniden açılıyor. Halen sürgün meselesi tartışılıyor. İhsan Bey sürgünün lehine konuşuyor. O konuşurken sağa sola dolaşır. Birkaç dakika Başbakanın çalışma odasında bulunan Mustafa Kemal salona geçer. Kemal arka saflarında, biraz önümde oturur. Biz o kadar yakında oturuyoruz ki, Kemal birkaç defa sırtıyla not tuttuğum kâğıtlara değiyor. Kemal sinirlidir. Sürekli tespihini çeker. Sabırsızca bıyığını düzeltir. İhsan Bey kararlı bir şekilde hanedanın sınır dışı edilmesini talep etmektedir. Konuşmadan sonra Mustafa Kemal da kopan alkışlara iştirak eder. Zeki Bey ise sürgüne karşı çıkıp ananelerin devamını talep etmektedir. Zira Cumhuriyete yeterince haklar verilmiş de... İlk cümlelerin ötesine geçemiyor. Gürültü, protestolar ayak sesleri, alaylı gülme sesleri sözlerini keser. Kemal da kızıp bağırır. Zeki tekrar konuşmaya çalışır. Yeter, Yeter diye sesler yükselmeye başlar. Avrupa parlamentolarına taş çıkartan gürültüler başlar. Saat beşten sonra toplantı bitmiştir, oylamaya geçiriliyor. Beş mebus hariç herkes ellerini kaldırıyor-çok ateşli olanlar iki eli bile kaldırırılar. Kemal oylamaya katılmıyor. Kavgacı hava birden yok olmuştur. Derin bir sessizlik salona hâkim olmuştur. Hususi tartışmalar başlarken yine gürültülü kopar. Bu da bitince ve başkan oturuma son verirken saat dokuzu gösterir. Gürültüden sonra şarka has bir duygusallık başlar. Herkes birbiriyle tokalaşır. Milletvekilleri Kemal'in yanından geçerler. Kemal isteyen herkes ile el sıkışır. Dışarıda halk sevinç tezahüratlarında bulunmaktadır. Kâbus bitmiştir. 900 seneden beri kutsal sayılan bir makam tek bir oylama ile "tarihe, geçmişe" intikal edilmiştir...)

Yazıdaki canlı anlatım tarzı, gazetenin de bunun naklen vermesi okuyuculara meselenin duygusal boyutunu da gözler önüne getirmiştir. Türkiye'de tarihi bir anın yaşandığı belli olmuş ve bu vakanın tesirleri gazetede gayet canlı olarak yansıtılmıştır.

Vossische Zeitung'un Türkiye muhabiri Max Osborn tarafından kaleme alınmış "Yeni Türkiye" adlı makale üslup ve içerik açısından diğer makalelere benzer edebi ve Oryantalist özellikler taşımaktadır (Vossische Zeitung, 12 Mart 1924: No. 123/B 61). Makalenin ana konusu milliyetçilik mefhumu olmuştur. Muharrire göre yeni Türk milliyetçiliği militan olmakla beraber gerici bir karakterde olmayıp ilerici-devrimci bir karakteri taşımıştır. Müellife göre İttihat ve Terakki hükümeti daha evvel milliyetçiliğe başvurmuş ancak yalnızca Mustafa Kemal Paşa'nın hükümeti ve partisi bu akımı gereken kararlılıkla sürdürebilmişlerdir. Vossische Zeitung, iktisadi ve siyasi reform girişimlerin yanında özellikle toplumsal modernizasyonun ehemmiyetine atıfta bulunmuştur. Hilafetin ilgası ise muhabire göre mantıklı ve doğal bir hareket olarak değerlendirilmelidir. Gazetenin diliyle, "Ankara yöneticileri Müslüman dünyasında meydana gelecek tepki dalgalarından

haberdardır, lakin kendilerini yeterince güçlü hissediyorlar.” ifadesiyle Türk hükümetinin hem içeriye hem de dışarıya yönelik kendini güvende hissettiği belirtilmiştir. Osmanlı hanedanının siyasi rolünün sonu muhabire göre kesin bir olgu olarak değerlendirilmelidir. Makalenin sonunda muhabir, Türk-Alman münasebetlerini analiz edip, Alman tarafını da ekonomik açıdan nispeten zayıf bulmakla beraber (“Alman ürünler pahalıdır, Almanca kitaplarının da pahalı olduğundan fikri alışverişi de kötü etkileniyor”) geleceğe yönelik ümit ile bahsedilmiştir.

Genel olarak, Türkiye’de sürdürülen reform politikasına yönelik desteği ifade edilen makalede, Osmanlı hanedanının siyasi rolünün artık sona erdiğine dair görüş paylaşmaktadır. Makalede sunulan romantik anlatım bu suretle aslında Türkiye’yi ve Şark’ı genel olarak insanlığa yeni dinamizm veren bir kültür havzası olarak tarif eder (Said, 1995: 113).

“Hilafet kavgası” adlı ve 15 Mart 1923 tarihli bir makalede, Hicaz Kralı Hüseyin’in hilafet makamına geçme gayreti ele alınmıştır (Vossische Zeitung, 15 Mart 1924: No. 129/B 64). Gazete, İngiltere’nin Hüseyin’e destek verdiğine dair ciddi belirtilerin mevcut olduğunu ve Hüseyin’in hilafet talebinin Arap milliyetçiliği ile ilişkilendirildiğini de ima etmiştir. Gazete ayrıca, tahttan feragat eden ve İtalya’da bulunan, VI. Mehmet Vahdettin’in Kral Hüseyin’e telgraf çekip bu konuda desteğini ifade ettiğini belirtmektedir. İngiltere’nin hilafet politikasında eski padişahın istifade edebilme gayreti dikkate şayandır. Çelik’in belirttiği gibi, VI. Mehmet Vahdettin İngiltere’nin desteğiyle Hicaz’da bulunmuştu ve bazı itilafların mevcudiyetine rağmen Hicaz Kralı Hüseyin’e halife olma hususunda destek vermişti (Çelik, 2016:193). Bu suretle Vossische Zeitung, Türkiye’ye ve dünyaya yönelik İngiliz emperyalist politikasının devam ettiği tehlikesine dikkat çekmeyi amaçlamıştır. Yeni Türkiye, Gazi Mustafa Kemal’in öncülüğünde antiemperyalist bir tutum izlendiğinden Vossische Zeitung tarafından kabul görür ve gazetenin liberal görüşüyle tamamen örtüşüyor olsa da de Batı müttefiklere karşı desteklenir.

Sonuç

Vossische Zeitung okuyucularına Hilafetin ilgası ile ilgili geniş malumat aktarmakla Türk İnkılabı’nın ve umumi Türk dış politikasının devrin Alman matbuatında ilgi ve sempati ile takip edildiğini göstermektedir. Sıkça ortak düşman olarak görülen devletlerin sekteye uğratılmış dış politikasına atıfta bulunan Vossische Zeitung, bir yandan Türkiye’ye verilen desteğini ifade etmiştir. Kurtuluş Savaşı’nın sonucu olarak Türkiye, hem dayatmacı Sevr Antlaşmasını bertaraf edip hem de yabancı işgal kuvvetleri ülkesinden çıkartmıştır. Diğer tarafta, kendini halen müttefik devletlerince kendisine dayatılmış Versailles Barış Antlaşmasının mağduru olarak gören Almanya, bu suretle Türkiye’nin başarısını bir tarafta manevi teselli olarak görmüş, diğer tarafta ise kendine tutulmuş ayna olarak değerlendirmiş olabilir. Hilafetin kaldırılmasına yönelik ilgisi ise, bir tarafta eski dost ve müttefik ülkede yaşanan gelişmelere yönelik ilgi, diğer tarafta -kısmen Oryantalist nazarinden- Şark’a yönelik hissedilen duygusal yakınlıktan dolayı ortaya çıkmıştır. Birinci Dünya Savaşı’nı kaybetmiş Almanya, klasik liberal ekonomik ve siyasi kavramına yönelik güvenini kaybetmişti. Bu hissiyat, liberal Vossische Zeitung’da bile

göze çarpmaktadır. Devrin Alman aydınların bir kısmı, Almanya'yı devrimci Rusya'ya benzeterek "doğulu ruh ve maneviyatın" hâkim olduğu bir alternatif yönetim ve düşünce tarzına (Sonderbewusstsein) özlem duymuşlardır. Türkiye'ye yönelik beslenen dostane duyguları da, bu nokta-i nazarından da değerlendirebiliriz. Hilafetin ilgası gibi toplumsal bir değişimin yaşanmasını ise, 1918 yılında Almanya'da meydana gelmiş monarşinin kaldırılmasıyla da özleştirilebiliriz. Almanya da o yıllarda toplumsal ve ekonomik kriz, darbe girişimi ile parlamenter sorunları yaşamıştır ve toplumsal değişim yaşanmış Türkiye'deki vukuatları derin bir ilgi ile takip etmiştir. Ayrıca Hilafetin ilgası tarihsellik anlayışı doğrultusunda, Türk-İslam tarihi açısından doğal bir olgu olarak tarif edilir ve yaşanmış tarihi tecrübe ve olgularla gerekçelendirilir. Vossische Zeitung, tarihsellik ekolünden etkilenmiş ve entelektüel-burjuva kesiminin (Bildungsbürgertum) de kabul ettiği, bilimin ilk başta eğitim anlamına geldiği tezini kabul etmiştir. Sonuç itibarıyla Vossische Zeitung, Hilafetin kaldırılmasını tarihsel bir olay olarak değerlendirmiş ve Türk sosyal hayatındaki değişim sürecine ait olumlu bir olgu olarak tasvir etmiştir. Hilafetin ilgası aynı zamanda Türk dış politikasının Batılı devletlere karşı başarılı bir hamlesi olarak sunulmuştur ve dolaylı olarak, Almanya'nın da milli menfaatleri uğruna Türkiye gibi hareket etmesinin gerekli olduğunun altı çizilmiştir. Oryantalizmin tanımlandığı projeksiyon düşüncesi burada farklı bir boyut olarak karşımıza çıkmaktadır: Şark-Batı farkı belirginliği kaybetmiştir, oryantalist bakış açısı salt bir edebi akımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni Türkiye, Vossische Zeitung'a göre Gazi Mustafa Kemal'in öncülüğünde Kurtuluş Savaşı'nda "Emperyalist Batı'ya" karşı zaferi elde etmiştir ve bu suretle Almanya'ya ışık tutan bir örnek tasvir etmiş olmaktadır.

Kaynakça

Gazeteler

Vossische Zeitung, 5 Mart 1924-15 Mart 1924

Kitap ve makaleler

Aksoy, E. (2015). Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Fransız Okulları, Synergies Turquie n° 8, 29-46.

Akşin, Ş. (1976). İstanbul hükümetleri ve Millî Mücadele, Cilt 1, İstanbul: Cem Yayınları.

Çakır, Ç. (2005). Osmanlı Medeniyeti: Siyaset, İktisat, Sanat, İstanbul: Klasik.

Çelik, R. (2016). İngiliz Korumasında Sultan Vahdeddin'in Sürgün Seyahatleri, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi XVI (33) , 183-209.

Clarke, P. B. (1997). New Trends and Developments in the World of Islam, New York/NY: Midpoint Trade Books Inc.

Eraslan C. (1992). II. Abdülhamit ve İslam Birliği, İstanbul: Ötüken.

Gökalp, İ. ve ,Georgeon, F. (1990). Kemalizm ve İslam Dünyası, İstanbul: Arba.

Hasan, M. (2016). *Longing for the Lost Caliphate: A Transregional History*, Princeton/NJ, Princeton University Press.

Höpp G. (1997). *Muslime in der Mark: als Kriegsgefangene und Internierte in Wünsdorf und Zossen, 1914 – 1924*, Berlin: Das Arabische Buch.

Iggers, G.G. (1996). *Historismus im Meinungsstreit*. O.G. Oexle, J. Rüsen (Ed.) *Historismus in den Kulturwissenschaften. Geschichtskonzepte, historische Einschätzungen, Grundlagenprobleme. (7-27)*. Köln: Böhlau.

Kafadar, C. (1995). *Between Two Worlds: The Construction of the Ottoman State*, Berkeley/CA: California University Press.

Meinecke, F. (1965). *Die Entstehung des Historismus*. (Friedrich Meinecke Werke, Bd.3), MüniH: R. Oldenbourg Verlag.

Mai, G. (2014). *Die Marokko Deutschen 1873-1918*, Göttingen,: Vandenhoeck&Ruprecht.

Niejmeijer, A. (1972). *Towards A Hindu-Muslim Entente. The Khilafat Movement in India 1919-1924* *The Khilafat Movement in India 1919-1924 (49-68)*. Leiden: Brill.

Oran, B. (2001). *Türk Dış Politikası. Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*. İstanbul: İletişim.

Pocai,S., Luks, L., Dehnert, G. ve Fuchs, J. A., (2016). *Das deutsche und das russische Sonderbewusstsein: Parallelgeschichtliche Studien zur Geschichtsphilosophie Oswald Spenglers und Nikolaj Berdjajevs*. Stuttgart: Ibidem Verlag.

Polaschegg, A. (2005). *Der andere Orientalismus: Regeln deutsch-morgenländischer Imagination im 19. Jahrhundert*. Berlin: Walter de Gruyter.

Pyta, W. (2009). *Hindenburg. Herrschaft zwischen Hohenzollern und Hitler*. MüniH: Pantheon.

Said, E.W. (1995). *Orientalism: Western Conceptions of the Orient*. London: Penguin Books.

Safran, J. (2000). *The Second Umayyad Caliphate: The Articulation of Caliphal Legitimacy in Al Andalus*. Cambridge/MA: Harvard University Press.

Sonyel, S. (1973). *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış politika: Mondros Bırakışmasından Büyük Millet Meclisi'nin açılışına kadar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Turan, Ş. (1999). *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi, Cilt 1*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Yüksel, M. Ş. (2009). *Timurlularda Din-Devlet İlişkisi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.